

Piirkonna märk: põhjapõtrasid näeb Saamimaal rohkesti nii aedade sees kui vabas looduses. Maret Vabarna ja Sigre Andresoni fotod.

PARLAMENDIHOONE: saamid on igas Pildil olev Norra hoone on nesit kõige uhm

Elo kaugel saamide maal: põdra tii v

Tämbätsest om lännü' kats nädälit müüdä tuust aost ku' sai k' autus ilosah sügüsetseh Saamimaal. Kuis saami' eläse' ja midä tei' seto' saamõ man, tuust pruum kirota' NUTOVI MIRJAM.

Põdra' tii veereh

17. septembri hummogu inne päävännõsõngut nakas buss Setomaalt sõitma Saamimaalõ. Edimätsel pääväl tull sõita' 12 tunni inne ku' joudsõ Kuopiohe ja löuse üles mõtsu seest üükotusõ, koh oll meele kütet ka' sann. Tuu sõidupäiv oll pikk, a hää õppõreisi alostus.

Vahtsõnõ päiv ja vahtsõ' kotusõ' läbi bussi akna. Tull jo' sääne tunnõh pääle, õt kunagi' saa-ai' kohalõ. Kuopiost, mia' om Keskk-Soomõh, jäi viil väiga pikk tii sõita'.

Mii' kõik heräsi ja sõidu vaiv kattõ ar', ku' mii' sõidudevõdosnik Peegli Urmas uigas üle bussi: «Põdra! Kaegõ', põdra' omma' tii veereh!» Pia kõik tull' bussi hääle poolõ aknido pääle kaema. Ja tii veereh olli' elosa' põh' apõdra' suuri sarviga' ja uhkõ kasugaga'.

Paistu, õt nä omma' mii' sagamatsi turistõga' ja pildiaparataõga' nii harinu', õt nä kääna-äs päädkõ' pildivälka pääle. Bussijuhi' kai', õt inemistõl om nii suur himo pilte tetä', õt jäti' bussi saisma ja sis naati viil tõõmõli põtru pildi pääle püüdä. A tuu olõ-õs edimäist õga viimäst kõrda, tuud oll tõisilgi' päivil.

Pia nakas paistumma, õt om jo' auasi, õt õga seto pildimassinah piat olõma põh' apõdõr.

Õdagu Rovaniemi joudõh viidi meid kunstimuseumi ja tuu oll nii ku' soojendusõs järgmätsi päivi kultuuriprogrammilo.

Rovaniemist tull üümaja sõita' umbõs 300 kilomeetrit. Hüä, õt mii' sõiduh olõ-õs kõgõ tähtsõp ruttu õgalõ poolõ jouda', a hoops sõitmisõst hüvämiiilt tunda'. Ja tuuperäst kävemi' kõrrast Jouluvana külah ja saisiimi' pulaarjoonõ pääl.

Leelo õgal pool

Vahtsõnõ päiv naas mii' järgmätsõ kolmõ päävä üükotusõst Vasatokkast. Hummogu välä minneh lei nõnna tsuut iäne, a puhas õhk ja oll arvu saia', õt päiv tulõ välä. Väigõkõisi maiu takah oll piltillos järvekene, minkõ takast paistu' mäe' ja luudus olõ-õs värme-ga' kitsi olnu'. Ku' mii' kambah olnu' mõni joonstaja, sis tä kindlahe tahtnu' tuud illo pildi pääle panda'. A mii' lätsi tuu ilo seest Inari kuulõ ja parlamenti kaema.

Kõgõpäält sõidimi' Inari põhikuuli, koh mii' sai k' avvu'

saami ja soomõ keele tunnih. Nii ku' Setomaalgi', om sääligi' latsi koolih veid' o'. Pääle tuu kävemi' viil Utjoki koolih, õt saia' tiidä' mäntse süstee-mi perrä näil kuul tütät. Kõgõ tähtsõp asi oll tuu, õt mii' sai tiidä', õt mitmit õppõainit opatas saami keeleh.

1978.a. kinnitedi ütime põh' asaami kiräkiil, mia' tege lihtsabast saamõl hindä vaihõl suhtlõmisõ ja elavdas kultuuriello. Inne tuud kirotdõ õgah riigih ummamuudu. Pääle tuu kõnõldas Rootsih ja Norrah lõunõsaami kiili (murdit), Soomõh inari ja kolta murdit, Koola puulsaarõl kildini ja turja murdit. Näil kõigil omma' ka' uma' kiräkeele'.

1978.a. kinnitedi ütime põh' asaami kiräkiil, mia' tege lihtsabast saamõl hindä vaihõl suhtlõmisõ ja elavdas kultuuriello.

Umah imäkeeleh saat koolih oppi' Norrah ja Rootsih. Pääle Inari koolih k' aumist tull edimäne ja päämäne mõtõh, õt ka' Setomaal olõs vaia umma kuuli, koh saasi' oppi' umah seto keeleh.

Huvtav oll tiidä' saia', õt latsitarhah käävõ' latsi hoitmah, näidega' mängmah ja saami kiilt oppamah saami vanaimä'. Ja tuust tiidmisõst tull mii' ummilgi' küüsüminõ, õt mille Setomaal nii tetä-ai'? Mille seto

vanaimä' võisi-i' olla' mii' latsi man ja opada' ja näüddä' kõkõ tuud, mitä nimä' mõistva'?

Nii kasusi' mii' uma' latsõ' ka' seto kultuuri seeh. Setomaal saa-ai' inäp luuta' tuu pääle, õt kotoh opatas seto kiilt ja kultuuri, tämbätse' esä'-imä' mõista-ai' inäp seto kiilt, kõnõlõmalda' noorõbast rahvast.

Tõõnõ kotus, koh mii' pargikõnõ käve suu ammulõ ja kai ja kullõl ja kohe taheti eiski' opma tulla', tuu oll Sogsakki aamõtkuul.

Sääll opatas kuis vanastõ määnestki' asja tetti, ku' olõ-õs massinit: nahaparkminõ paiukuuriga', põdraluust õgagagamatsi asju tegeminõ, hõpõhtidõ valms-taminõ jne. Viil opatas sääll kõigilõ saami kiilt ja tuud sis mäntsegi käsituü tegemisõ man, õt üte voooriga' opit as'a tegemist ja kiilt.

Meele ülti, õt nä tiia-ai' setostist midägi'.

Arvati, õt tulõ jal' üts turismikamp näide elämist ja olõmist kaema. A ku' nä näi' ja sai tiidä', õt saami' ja seto' omma' ütte muudu ja omma' põlidsõ' rahva', sis näil oll hüä miil, õt mii' näile küllä tulli.

Täks sis sulli' saami' üles ku' Vabarna Maret nakas Sogsakki koolih iist ütlemmä laulu «Laul läts läbi Setomaa». Laulunaisi oll õnnõ viis, a laul he-

lisi nii ku' olõs tuu takah olnu' saa mehe joud.

Helü lämmäst laulõ, võtt sõnolinõ Sarvõ Õiõ laulujäre hindä kätte ja laul tuust, kuis mii' saamõ mano joudsõ. Pääle plaks-tamist nakas üts Sogsakki kooli saami keele oppaja saami muudu laulma — joigamma (juoigat vai juoaiger tähendäs põh' asaami keeleh midägi' vai kedägi' laulma).

Kiäki' mii' ummist küüse', õt kas saamõ rahvarõivit saat ka' kostki' osta'. Tuu pääle üteli kooli juht Auli, õt saami' ummi rahvarõivit müü-üi', näide rõiva' olõ-õi' müümisõst, näide rõiva' omma' näide hindä jaost. Saamimaal om suurõst uhkusõ as'ast, õt õga tütrik umblõs eis' hindäle uma' rõiva'. Auli üteli viil, õt täl om kol' tütärd ja õgäüts näist om hindäle kümme rahvaliguh stiilih rõivast ummõlnu'.

Kusõ piatus

Neläs päiv. Kõigi meele' omma' heränen' ja õgalt puult om kuulta' tuud, ku' illos ja hüä siih om olla'. Mii' sõidu kokkopandja Lea, kiä' eis'

om kunstnik ja eläs Soomõh, a tund nii seto ku' saami kultuuri, oll meele jätnü' terve päävä Norra Karasjoki jaos.

PIDURÕIVAID: saamid on mitut tüüpi rahvarõivaid ning neid nad enda sõnutsi ei müü.